

LIS-YC-arviointimenetelmä – lapsen toimintaan sitoutuneisuuden havainnointi

Mari Siipola

Havainnoinnin toteuttaminen Rinnalla-hankkeessa

LIS-YC on Ferre Laeversin (1994) kehittämä arviointimenetelmä (The Leuven Involvement Scale for Young Children), jonka avulla saadaan tietoa lapsen oppimisprosessista. LIS-YC-havainnointi avaa erityisesti sitä, miten lapsi oppii asioita. Niinpä menetelmää voi suositella hyödynnettäväksi esimerkiksi oppimisentarinoiden kirjoittamiseen. Oppimisentarinoiden sisältöön saa havainnoinnin kautta tukea, jos tuntuu olevan hukassa ajatus siitä, millaisia asioita siihen voisi sisällyttää. Kun lapsesta tehdyt havainnot jaetaan hänelle oppimisentarinan muodossa, hän saa tukea oppimisensa edistämiseen (Carr & Lee 2012).

Rinnalla-hankkeessa lasten toiminnan intensiteettiä eli heidän toimintaan sitoutuneisuuttaan havainnointiin käyttämällä leikki-ikäisille lapsille tarkoitettua sitoutuneisuuden arviointiasteikkoa. Havainnointia toteutettiin pitkin vuotta yhteensä kolmessatoista eri lapsiryhmässä, niin alle kuin yli kolmivuotiaiden sekä esikouluikäisten ryhmissä. Havainnointi kohdistui etenkin hetkiin, joissa sovellettiin taide- ja kerrontalähtöisiä menetelmiä, koska haluttiin saada tietoa menetelmien toimivuudesta. Havainnoida voidaan kuitenkin yhtä hyvin jotakin lapsen valitsemaa toimintaa, kuten piirtämistä, lukemista tai kaverin kanssa keskustelemista.

Lapsia seurattiin kolmen minuutin jaksoissa, joten tunnissa ehdittiin havainnoida kymmentä lasta, jokaista kaksi kertaa. Havainnointi on intensiivistä ja voi tuntua vaativan paljon energiaa. Havainnoinnin järjestämiseen voi kuitenkin käyttää luovuutta, mikä mahdollistaa vähemmän kuormittavan kokemuksen. Observoija voi esimerkiksi päättää seurata yhden päivän aikana yhtä lasta kolme minuuttia puolen tunnin välein. Näin arvokasta tietoa kertyy paljon, ja prosessin toteuttaminen lienee helpompaa ja vähemmän kuluttavaa tällä tavoin. Kolmen minuutin jaksoa suositellaan, koska sitä pidemmässä ajassa lapsen toiminnan intensiiviset hetket ja pitkästyminen voivat hukkua laajaan yleiskuvaan (Laevers & Hautamäki 1997).

Taustateoriat

LIS-YC:n mukainen havainnointi pohjautuu useaan yleisesti tunnettuun teoriaan, kuten lähikehityksen vyöhykkeeseen (Vygotsky), flow-kokemukseen (Csikszentmihalyi) sekä konstruktivistisiin käsityksiin oppimisesta ja psyykkisestä kehityksestä (esim. Piaget ja Rogers). Ajatuksena on, että toimiessaan lähikehityksen vyöhykkeellä lapsi oppii uutta niin, että uusi tieto yhdistyy hänen aiemmin oppimiinsa asioihin. Oppiminen sitouttaa toimintaan, kun lapsi pääsee hyödyntämään aiempaa osaamistaan uuden oppimisessa. Toimintaan sitoutuessaan lapsi voi kokea vahvan flow-kokemuksen, jossa toiminta on intensiivistä ja keskeytymätöntä. (Laevers & Hautamäki 1997.) Flow-kokemuksen aikana muut ympäristössä tai kehossa tapahtuvat muutokset eivät tule tietoisuuteen, koska keskittyminen ja toiminnasta nauttiminen vievät kaiken huomiokyvyn. Tällainen kokemus on mahdollinen, kun toiminta vaatii tavallista enemmän ponnisteluja ja yksilön taitojen hyödyntämistä. (Csikszentmihalyi 2004).

Havainnoinnin tarkkailijalle asettamat haasteet

Sitoutuneisuuden havainnoinnissa keskitytään havainnoimaan nimenomaan lapsen oppimisprosessia, eikä arvostella esimerkiksi oppimisen tuloksia tai oppimistapaa. Oppimistarinoiden kannalta oleellista toki on, että tarinaan kirjataan, mitä lapsi on oppinut, mutta havainnoinnin aikana ei erityisesti kiinnitetä huomiota esimerkiksi siihen, onko opittava asia havainnoijan mielestä oleellinen. Tärkeää on, että huomataan lapsen sitoutuneen käsillä olevaan toimintaan niin, että voidaan tarkastella oppimisprosessia, eli sitä millaisten vaiheiden kautta lapsi oppii uuden asian.

Havainnoinnin kohteena oleva oppimisprosessi ilmenee erityisesti toimintaan sitoutuneisuudesta, jota voi tarkastella useiden käyttäytymisessä ilmenevien piirteiden kautta. LIS-YC:n mukaisesti sitoutuneisuutta voi arvioida seuraavien tyypillisten käyttäytymisen piirteiden avulla: keskittyminen, energia, monimutkaisuus ja luovuus; ilmeet ja eleet, sinnikkyys, tarkkuus, reaktioaika, verbaalinen ilmaisu ja tyytyväisyys. Tarkemmat kuvaukset näille käyttäytymisen piirteille on avattu Taulukossa 1 sivulla 278. Sitoutuneisuuden voi sijoittaa arviointiasteikolle tasolla 1–5. Taulukossa 2 sivulla 279 kuvaillaan, millaista lapsen toiminta kullakin tasolla on. (Laevers & Hautamäki 1997.)

Hankkeen havainnoinnissa kertyneen kokemuksen perusteella voi todeta, että jokaisen lapsen sitoutuneisuuden tasoa voi arvioida riippumatta lapsen iästä tai kehityksellisistä ominaisuuksista. Aluksi voi mietittyä esimerkiksi se, miten hyvin pienten lasten sitoutuneisuuden tasoa voisi seurata. Tarkkaavainen observoija pääsee kuitenkin tekemään havaintoja, joiden perusteella sitoutuneisuuden arviointi on mahdollista. Pienikin lapsi ilmaisee esimerkiksi halunsa tarttua esineeseen ja osoittaa katseellaan ja ilmeillään kiinnostuneisuuttaan ympäristöön ja sen ärsykkeisiin. Observoijan roolissa olevan on syytä kiinnittää huomiota myös itseensä: Olenko tarpeeksi virkeä tarkkailemaan intensiivisesti? Onko mielessäni ajatuksia, jotka vievät keskittymiseni muualle? Onko minulla lapsista joitain ennakkokäsityksiä, jotka voivat vaikuttaa heistä tekemiini havaintoihin?

TAULUKKO 1. Toimintaan sitoutuneisuudessa ilmenevät tunnusomaisen käyttäytymisen piirteet (Laevers & Hautamäki 1997)	
Keskittyminen Lapsi keskittää tarkkaavaisuuteensa tiiviisti meneillä olevaan toimintaan. Häntä voi häiritä ainoastaan voimakas ulkopuolinen ärsyke. Tärkeää on seurata lapsen silmien liikkeitä: Seuraako lapsi toimintaan kuuluvaa materiaalia? Vaeltaako katse satunnaisesti paikasta toiseen?	Energia Energisyyttä on fyysistä ja psyykkistä. Fyysinen energisuus voi näkyä esimerkiksi kovaäänisenä puheena, toiminnan nopeana suorittamisena, punoittamisena ja hikoiluna. Tätä ei pidä kuitenkaan sekoittaa patoutuneen energian purkamiseen, jota voi havaita esimerkiksi, kun lapsen on pitänyt olla pitkään hiljaa. Psyykkisen energisuuden voi havaita lapsen kiihkeänä innostuksena toimintaan ja kasvoniilmeistä näkyvänä henkisenä ponnisteluna.
Monimutkaisuus ja luovuus Lapsen toiminta on monimutkaista. Toiminta ei siis ole rutiininomaista suorittamista, vaan lapsi aidosti käyttää kykyjään monipuolisesti ja luovasti. Lapsen yksilöllisyys tulee luovassa toiminnassa esille. Hän tuo toimintaan uusia elementtejä, jotain ennalta-arvaamatonta ja yksilöllistä.	Ilmeet ja eleet Lapsen katsetta havainnoimalla näkee, miten sitoutunut lapsi on toimintaan – intensiivisessä ja harhailevassa katseessa on selvä ero. Lapsen asennosta voi päätellä niin kyllästymisen kuin keskittymisenkin. Ilmeet kertovat, millaisia tunteita lapsella herää tai millainen mieliala hänellä on. Toimintaan sitoutuneen lapsen kasvot ja silmät aivan kuin loistavat innostuksesta!
Sinnikkyys Toimintaan sitoutunut lapsi on sinnikäs. Hän keskittää huomionsa tiiviisti yhteen asiaan, eikä luovu tehtävästään, vaan haluaa kokea olevansa tyytyväinen toimintaansa. Lapsi mielellään jatkaa tehtävää pitkään eikä häntä voi keskeyttää helposti jollain vähemmän tärkeällä asialla.	Tarkkuus Sitoutuneisuus voi näkyä myös yksityiskohtaisena paneutumisena toimintaan. Sitoutumaton lapsi sen sijaan on usein huolimaton ja tekee työn vain mahdollisimman nopeasti valmiiksi. Tarkkuuden ja yksityiskohtiin paneutumisen voi havaita niin konkreettisen työn jäljestä kuin verbaalisista vastauksista kysymyksiin. Toimintaan sitoutumattoman lapsen sanat tai eleet voivat olla satunnaisia tai välinpitämättömästi ilmaistuja.
Reaktioaika Erityisesti toimintaan ryhtyessään sitoutunut lapsi näyttää motivaationsa jopa suoraan ryntäämällä toimintaan, koska siitä ollaan niin innostuneita. Muutoinkin uusiin ärsykkeisiin reagoidaan nopeasti, jos ne ovat kiinnostavia.	Verbaalinen ilmaisu Lapsen innostus on helposti niin voimakasta, etteivät he ikään kuin voi olla kuvailematta toimintaansa ääneen. Heidän on kerrottava mitä tekevät seuraavaksi ja kuvailtava kokemuksiaan ja oivalluksiaan sanallisesti.
Tyytyväisyys Kun lapsi kokee olevansa sitoutunut toimintaan, hän on usein myös tyytyväinen esimerkiksi työnsä lopputulokseen. Työtä voidaan esimerkiksi katsoa tyytyväinen ilme kasvoilla tai koskettaa työtä tyytyväisesti sivellen.	

TAULUKKO 2. LIS-YC -asteikon mukaiset lapsen sitoutuneisuutta kuvaavat tasot (Laevers & Hautamäki 1997)	
Taso 1: ei toimintaa Ensimmäinen taso kuvaa sitä, ettei lapsi ole aktiivinen. Lapsi saattaa istua sivussa haluttomana ja poissaolevana. Tätä ei tule sekoittaa hiljaiseen sisäiseen keskittymiseen. Tasolle yksi kuuluu myös sellainen päämäärätön toiminta, jossa lapsi näyttää tekevän jotain, mutta todellisuudessa toiminta on rutiininomaista ja lapsi on poissaoleva.	Taso 2: toistuvasti keskeytyvä toiminta Tasolla kaksi voidaan havaita hetkiä, jolloin lapsi osallistuu toimintaan. Keskittymistä toimintaan ei kuitenkaan tapahdu kuin korkeintaan puolessa havainnoitavassa ajassa. Toiminnan välissä on katkoja, joissa esimerkiksi katse harhailee ja esineitä hypistellään. Toiminta voi myös jatkua ilman keskeytystä, mikäli toiminta on lapsen osaamisen kannalta liian yksinkertaista ja lapsi tekee sen siksi huolimattomasti.
Taso 3: jossain määrin jatkuva toiminta Lapsi keskittyy toimintaan enemmän ja vähemmän, mutta todellisesta sitoutuneisuudesta ei näy merkkejä. Lapsen suhtautuminen toimintaan on välinpitämättömän oloista eikä lapsi ponnistele sen suorittamiseksi. Toiminta ei kuitenkaan ole edellisten tasojen kaltaisesti rutiininomaista, vaan se selvästi on lapselle mielekästä. Toiminta keskeytyy helposti, kun muita kiinnostavampia ärsykejä ilmaantuu.	Taso 4: intensiivisiä hetkiä sisältävä toiminta Lapsi on sitoutunut toimintaan ainakin puolet havainnoitavasta ajasta. Toiminta näyttäytyy lapselle tärkeänä: lapsi keskittyy siihen, jatkaa toimintaa sinnikkäästi ja energisesti, ja on tyytyväinen toimintaansa. Toiminta voi olla tason viisi kaltaista, mutta se ei vielä ole monimutkaista tai luovaa.
Taso 5: pitkäkestoinen intensiivinen toiminta Viides taso kuvaa suurinta mahdollista sitoutuneisuutta. Lapsi on todella uppoutunut toimintaansa. Hänen katseensa on keskittyneesti tehtävässä eivätkä ympäristön ärsykkeet häntä häiritse – niitä tuskin huomataan. Lapsi ponnistelee tehtävän tekemiseksi luonnostaan, enemmän mielenkiinnon kuin tahdonvoiman pohjalta. Toiminnassa on runsaasti keskittymistä, sinnikkyyttä, energisyyttä sekä monimutkaisuutta ja luovuutta.	

Havainnointi edellyttää siis paitsi tarkkaa ympäristöön keskittymistä, myös hyvää itsetuntemusta ja kykyä reflektointiin (Laevers & Hautamäki 1997). Omista ennakkokäsityksistä ei ehkä koskaan voi täysin luopua, mutta ne kannattaa tiedostaa parhaansa mukaan ennen havainnoinnin aloittamista. Ennakkoasenteiden pohtiminen voi saada observoijan näkemään lapsen erilaisesta näkökulmasta. Jos hän esimerkiksi tietää lapsella olevan haasteita keskittymiskyvyssä, millaisia tulkintoja hän lapsesta tekee verrattuna siihen, ettei tietäisi tätä? Omien asenteiden pohtiminen on väylä, jota kautta lasta on helpompi tarkastella ulkopuolisen näkökulmasta. Jokainen lapsi ansaitsee mahdollisuuden tulla kohdatuksi ilman aiempien kokemusten värittämiä mielipiteitä. Omien ennakkokäsitysten kyseenalaistaminen antaa mahdollisuuden nähdä lapsessa uusia positiivisia puolia (Drummond 2019), joiden huomaaminen ja esille tuominen on tärkeää. Perehtyminen esimerkiksi oppimisentarinoihin ja yleisesti positiiviseen pedagogiikkaan syventää ymmärrystä aiheesta.

Lähteet

- Carr, M. & Lee, W. 2012. *Learning Stories: Constructing learner identities in early education*. New York: Sage.
- Csikszentmihalyi, M. 2004. Flow, the secret to happiness. Saatavissa https://www.ted.com/talks/mihaly_csikszentmihalyi_flow_the_secret_to_happiness#t-1118595 [Luettu 22.5.2020]
- Drummond, T. 2019. Looking closely at children. Saatavissa <https://tomdrummond.com/looking-closely-at-children/writing-learning-stories/> [Luettu 12.5.2020]
- Laevers, F. 1994. *The Leuven involvement of scale for young children LIS-YC: Manual*. Leuven, Belgium: Centre for Experimental Education.
- Laevers, F. & Hautamäki, A. 1997. *Toimintaan sitoutuneisuuden arviointiasteikko leikki-ikäisille lapsille: The Leuven Involvement Scale for Young Children, LIS-YC: käsikirja*. Helsinki; Vantaa: Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos: Vantaan täydennyskoulutuslaitos, koulutuksen arviointipalvelut.